

лісти стверджували, що лише конституційне правління, яке обмежує і стримує тимчасову владу більшості, може захистити особисту свободу¹. Навіть Роберт Даль в концепцію поліархії, яка, до речі, не є досконалою демократією, включає три складові: опозицію і політичну активність, об'єднує які громадянська свобода². Про кожен із цих складових можна говорити дуже багато.

На сьогодні конституційні реалії зводять застосування категорії конституційного ладу до формального змісту, що є не більш, ніж сукупністю відносин, врегульованих у тексті Конституції. У той час, коли для справжнього народовладдя необхідне якісне наповнення, що було б реальним відображенням суспільних відносин, в основі яких лежать цінності демократії³.

Таким чином дискутувати про конституційний лад України можна не лише з точки зору системи принципів, закріплених в Конституції. Треба безсумнівно виходити з позицій народовладдя, орієнтуючись на базові демократичні цінності. Демократичні засади конституційного ладу – це еталонні, базові принципи, які визначають риси суспільного і державного ладу, а також формують модель взаємовідносин особистості, держави і суспільства, засновану на праві. Через такі принципи закріплюються і реалізуються основні цінності демократії як механізму управління. Конституційний лад не може бути виключно демократичним, будь-яка країна, яка має конституцію, закріплює в ній устрій держави та суспільства.

УДК 340.12 "19"

О.В. Забзалюк

**КОНЦЕПЦІЯ ФЕДЕРАЛІЗМУ
У ПОГЛЯДАХ ПРЕДСТАВНИКІВ
УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ**

Дана стаття присвячена дослідженню концепції федералізму в політико-правовій думці доби Української Центральної Ради, а також основним етапам становлення та розвитку федералістських ідей у представників національно-визвольних змагань, таких як, М. Грушевський, С. Єфремов, В. Винниченко та інші.

Ключові слова: *автономія, федерація, федералізм, Українська Центральної Рада.*

¹ Теория и практика демократии. Избранные тексты / Пер. с англ. Под ред. В.Л. Иноземцева, Б.Г. Капустина. - М.: Ладомир, 2006. - С. 25.

² Даль Роберт А. Полиархия: участие у полит. жизни та оппозиция: [Пер. з англ.]. - X. : Каравела, 2002. - С. 17.

³ Див.: Барабаш Ю.Г. Установча влада українського народу як конституційний феномен // Право України. - 2009. - № 11. - С. 76.

Данная статья посвящена исследованию концепций федерализма в политико-правовой мысли периода Украинской Центральной Рады, а также основным этапам становления и развития федералистских идей у представителей национально-освободительного движения, таких как М. Грушевский, С. Ефремов, В. Винниченко и другие.

Ключевые слова: *автономия, федерация, федерализм, Украинская Центральная Рада.*

The article is dedicated to the concepts of federalism in political and legal thought research during the Ukrainian Central Rada era as well as to the main stages of federalist ideas incipience and development of the representatives of national liberation movement such as M. Grushevs'kyj, S. Yefremov, V. Vynnychenko and others.

Key words: *autonomy, federation, federalism, Ukrainian Central Rada.*

Постановка проблеми. Період національно-визвольних змагань 1917 – 1921 рр. на українських землях позначився значною активізацією державно-правових поглядів, серед яких ідеї федералізму займали далеко не останнє місце, а подекуди, просто домінували.

Перемога Лютневої революції сприяла утвердженню та домінуванню автономістсько-федералістських тенденцій в українському визвольному русі. Провідники основних політичних партій, спостерігаючи за революційним перебігом в Російській імперії, широко сподівалися на вирішення національних проблем в межах єдиного загальноросійського демократичного простору. Вони вважали, що повалення самодержавства відкриє можливості для самобутнього розвитку, задоволенню нагальних потреб українського суспільства. Гасло широкої національно-територіальної автономії України у складі Російської демократичної федеративної республіки було визнано першочерговим і набуло підтримки в середовищі політичної еліти та українського соціуму. Це продемонстрували й перші постреволюційні форуми вітчизняних політичних партій.

Метою даної статті є історико-правовий аналіз становлення та розвитку концепцій федералізму доби Української Центральної Рад та головних передумов їх становлення.

Стан дослідження проблеми. Звернення до ідей федералізму в українській політико-правовій думці має велику історію. Особливо цінними в цьому аспекті є праці видатних мислителів кінця ХІХ – початку ХХ ст., таких як: В. Винниченко, В. Гнатюк, М. Грушевський, С. Дністрянський, Д. Донцов, Д. Дорошенко, М. Драгоманов, О. Ейхельман, С. Єфремов, О. Жилін, М. Костомаров, В. Кучабський, Л. Лаше-

нко, В. Левинський, К. Левицький, В. Леонтович, І. Лисяк-Рудницький, В. Липинський, М. Лозинський, О. Лотоцький, О. Назарук, Ю. Охримович, В. Подолинський, П. Скоропадський, С. Сосенко, О. Терлецький, С. Томашівський, С. Шелухін, І. Франко, С. Ярославин та ін.

Сучасний стан досліджень даної проблематики представлений у працях О. Аркуша, Т. Андрусяка, О. Бойка, Д. Бондаренка, С. Бостана, В. Верстюка, Л. Винара, С. Гелея, О. Головка, Я. Грицака, Л. Іванової, О. Копиленко, Г. Корольова, А. Коцура, І. Кресіної, М. Кугутяка, П. Лепісевича, Ю. Левенця, О. Любовець, Р. Метельського, Л. Могильного, Д. Морозова, І. Музики, Н. Попової, В. Потульницького, Т. Приймака, О. Реєнта, О. Салтовського, О. Скакун, В. Солдатенка, О. Сушинського, І. Терлюка, В. Тихонова, М. Томенка, І. Усенка, Ю. Фігурного, Ф. Шульженка, Д. Яневського, О. Ярмиша та ін.

Виклад основних положень. В результаті Лютневої революції в Росії, з новою силою активізувались українські політичні сили, більшість з яких виступила за спільну та узгоджену організацію українського революційного руху. З метою реалізації поставленого завдання була створена Українська Центральна Рада (далі УЦР), яка стала відображенням внутрішнього компромісу в середовищі українських політичних сил та виступила як інституція, що має здійснювати координаційні функції.

Центральна Рада як політичний та представницький орган революційних верств українського народу заявила про нагальну потребу перебудови суспільного ладу, виходячи з невід'ємного права українців на самовизначення [1, с. 108].

Однак, цілісної програми реалізації та утвердження цього права не існувало. Ідейно-політичні пропозиції та проекти вітчизняної еліти не встигали за стрімким розвитком революційних процесів в Україні. Тому засади своєї діяльності потрібно було концептуально оформити із вже існуючих національно-державних програм.

В історії УЦР можна виділити два етапи: автономістський (березень – жовтень 1917 р.) й державно-уенерівський (жовтень 1917 – квітень 1918 рр.) [2, с. 11]. Перший пов'язаний зі спробами реалізувати ідею національно-територіальної автономії, юридичним констатуванням означеного статусу щодо українських земель, характеризується "політичною війною" між Центральною радою та Тимчасовим урядом [3, с. 14]. Другий – державно-уенерівський – позначений невдалими кроками утвердження автономії й перетворенням Центральної ради на центр боротьби за перебудову Росії на федералістських і демократичних засадах [4, с. 95].

Набуття УЦР всеукраїнського статусу вимагало від її очільників здійснити процес легітимації нової влади не лише в середовищі української інтелігенції, а й серед представників інших верств народу. Якщо для першої соціальної групи усвідомлення ролі УЦР було зрозумілим, то для селянства й робітництва її образ постав як черговий революційний орган без конкретної програми перетворень. Тому, була висловлена ідея проведення Всеукраїнського національного конгресу, який би задекларував право українського народу на широку автономію.

Та й "аналіз виданих Центральною Радою офіційних й нормативних документів дозволяє говорити про цілеспрямовану політику, направлену на появу реальних підстав автономії та федерації" [5].

Становлення та розвиток політичних доктрин, ідейного самоусвідомлення в середовищі української еліти відбувалося під впливом західноєвропейських суспільно-політичних вчень. Тому звернення Президента УЦР М. Грушевського до ідей автономії та федералізму виглядали цілком закономірно. Більше того, вони стали базою внутрішньополітичного курсу УЦР. М. Грушевський намагався в повній мірі виграти для України краще майбутнє у демократичній федеративній Росії. "У той час вчений був повністю в полоні своєї концепції федералізму, яка інтерпретувала майбутнє України лише в російському контексті" [6, с. 145].

Відповіддю українській інтелігенції на її пасивну участь в політичному житті Росії було представлення М. Грушевським практичного механізму запровадження національно-територіальної автономії України. В його основі лежав концепт загальної демократизації російського імперського режиму, що сформує собою засади федеративного переустрою Російської держави. Федералізація матиме місце, коли відбудеться інституціоналізація місцевого самоврядування та широка децентралізація державних органів, що потребує лише визнання на рівні влади, шляхом прийняття конституції та трансформації громад й обшин у структури громадянського управління.

Така постановка питання була не лише реакцією на демократичну революцію 1905 р., а й природним продовженням "генеральної лінії" української політичної думки, яка давно і твердо обстоювала федеративні начала у розв'язанні проблеми національної державності [7, с. 118].

Ідея федералізму перетворювала український політичний рух на реально діючий чинник. Федералізм по своїй суті був елементом народництва у національно-визвольному русі, а вироблялася ця політика М. Грушевським і його спільниками на цілком усвідомлюваній

основі. Федералістські ідеї наших визначних представників не були "на віки" застиглою догмою, вони постійно розвивалися і вдосконалювалися. Формування і еволюція федералізму М. Грушевського кінця XIX - початку XX ст. переконує, що його у жодному разі не слід розглядати як альтернативу незалежності і самостійності [8, с. 18]. Федералізм тоді, розуміли як найбільш ефективну та доцільну систему управління в державах великих розмірів, засобом протидії бюрократичному централізму, основою латентної опозиційності до режиму, устроєм для громадянського суспільства.

Інший лідер УЦР С. Єфремов наполягав на запровадженні національно-територіальної та обласної автономії. "На його думку, автономія зміцнить державу, сприятиме консолідації народів, гармонізує інтереси різних частин держави, поєднає неповний суверенітет окремих самоуправляючих регіонів з вигодами загальнодержавної єдності" [9, с. 114].

Автономія дозволила б українському народові через представників, обраних до місцевих законодавчих органів влади, формувати національну внутрішню культурно-національну та соціально-економічну політику. Запровадження національно-територіальної автономії й обласної автономії зміцнить державу, сприятиме консолідації народів, усуне міжнаціональну ворожнечу і напруженість, гармонізує інтереси різнонаціональних частин країни, поєднає неповний суверенітет окремих самоврядних регіонів з вигодами загальнодержавної єдності. С. Єфремов вважав, що реалізувати всі соціальні ідеали можна тільки після отримання українським народом права самостійно будувати власне політичне та соціально-економічне життя [9, с. 104-106].

С. Єфремов в історичній ретроспективі окреслив ідеали українського національно-визвольного руху - ідеї автономізму і федералізму. Результатом стало формулювання головних завдань подальшої діяльності: розробка проекту автономії України, консолідація українських сил, об'єднання широких верств населення на економічному, політичному та культурному ґрунті, повернення з-за кордону в Україну інтелігенції, залучення до державної роботи українців з Галичини та використання їхнього досвіду [10, с. 349-350.]

Визнанням незаперечних суспільних заслуг С.Єфремова стало обрання його заступником голови Центральної Ради. Він і надалі "стояв" на автономістських позиціях та був ініціатором створення Союзу українських автономістів-федералістів, який згодом трансформувався в Українську партію соціалістів-федералістів.

У передмові до програми партії федералізм визначався як всевітній ідеал, етап на шляху перебудови російської держави на феде-

ралістських началах. По суті, Росія повинна була стати федерацією рівноправних автономних національно-територіальних одиниць, кожна з яких мала б право на місцеве законодавство. У програмі цієї партії зазначалося, що нова федеративна держава повинна ґрунтуватися на двох постулатах: правах людини і правах нації, що орієнтовані на загальнолюдські цінності. Зміна діючої форми правління мала відбуватися завдяки децентралізації влади та наданню кожній народності на своїй території автономії з правом місцевого крайового законодавства. У демократичній федеративній республіці Україна розглядалася як окремий штат. Програмою передбачався один спосіб утворення федерації: проведення Всеросійської установчої та місцевих рад, які визначали б загальні принципи федерального єднання.

Самостійність України С. Єфремов сприймав як необхідну умову для формування рівноправної федерації народів. Він сподівався, що у майбутньому Україна буде відігравати більш важливу роль у європейській геополітичній грі [9, с. 167].

Слід віддати належне і іншій відомій постаті національно-визвольної боротьби - першому очільнику Українського уряду доби УЦР (Генеральний Секретаріат), відомому вченому та політику В. Винниченку.

В. Винниченко належав до тих провідників національного відродження, які прагнули досягти стратегічної мети легітимним шляхом, застосовуючи тактику поступового переконання Тимчасового уряду в справедливості і абсолютній нешкідливості вимог українства [11, с. 92].

Під час підготовки Третього Універсалу В. Винниченко наголошував: "...Для української демократії питання стояло так: або визнати петроградський Уряд Народних Комісарів і йти разом з ним, поділяючи всю його соціальну й політичну програму, або вести цілком самостійну, ні з ким уже не пов'язану акцію. Центральна Рада вибрала другий шлях... Силою обставин Україна фактично відрізалась від Росії, маючи з нею тільки номінальний федеративний зв'язок. Центральній Раді лишалося тільки відповідним актом зафіксувати цей стан..." [12, с. 73-74].

В. Винниченко запропонував удосконалити федеративні зв'язки між Російською Федерацією та Україною. Він уважав за необхідне, щоб уряди цих республік виступили з заявою про необмежену, повну українську державність, про необхідність економічних зв'язків, розробили план господарського розвитку України і погодили його з інтересами обох республік. Йому належала ідея про розроблення федеративної Конституції [13, с.198-199].

Знаходячись у гушавині подій, приймаючи щоденно важливі рішення, В. Винниченко у числі перших українських політиків почав

схилитися до думки про зміну державницького статусу УНР. Він же в надскладних обставинах грудня 1917 року ідейно обґрунтував необхідність сповідування самостійницького курсу [14].

У своїй знаменитій праці "Заповіт борцям за визволення", написаній у 1949 році, була висловлена ідея створення світової федерації. "Ми, українці, у світовій федерації вбачаємо найпевніше забезпечення нашої національно-державної самостійності, якої ми так жагуче прагнемо, за яку ми принесли стільки жертв. Ми краще, ніж так звані самостійні держави, знаємо, що в цій світовій кон'юктурі, яка твориться на планеті розвитком світової економіки, не може бути як слід забезпеченої самостійності, а тим паче у держав несамостійних. Тому ми, коли хочемо мати свою національну самостійність, мусимо бути в найперших і найактивніших рядах борців за здійснення ідеї Світової Федерації Народів, яка знищить яку-будь можливість одній нації накинути другій своє панування [15, с.84].

Висновок. Ідея федералізму в добу української революції 1917 - 1921 рр. була одночасно перспективою й глухим кутом історії. Успіхи державотворення та трагізм долі лідерів революції тісно переплетений з її розвитком. Вона стала індикатором перебігу державотворчих процесів доби Центральної ради. Навіть після її повалення ідея федералізму не полишала думки українських провідників.

Використана література:

1. Український вибір: політичні системи ХХ століття і пошук власної моделі суспільного розвитку / [Солдатенко В.Ф., Бевз Т.А., Бойко О.Д. та ін.] - К.: Парламентське видавництво, 2007. - 576 с.
2. Верстюк В. Українська Центральна Рада та П Універсали: Третій та Четвертий // Проблеми вивчення історії Української революції 1917 - 1921рр. - Вип. 1. - К., 2002.
3. Кудлай О.Б. Центральна Рада - Тимчасовий уряд: боротьба за автономію (березень - жовтень 1917 р.) / Автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.01 /О.Б. Кудлай - К., 1997. - 19 с.
4. Геннадій Корольов. Український федералізм в історичному дискурсі (XIX - початок ХХ століття) /Г. Корольов - К.: Інститут історії України НАН України, 2010. - 150 с.
5. Українська Центральна Рада (4 березня - 9 грудня 1917р.). Документи і матеріали: у двох томах / [упоряд. В.Ф. Верстюк (керівник), О.Д. Бойко та ін.] - К.: Наукова думка, 1996. - (Серія V: Пам'ятки історії України, Джерела новітньої історії України).
6. Грушевський М. Спогади. (Публікація С.Білоконя. Вступ Ф.Шевченка) / М. Грушевський // Київ. - 1988. - № 9. - С. 115-149.

7. Копиленко О.Л. "Українська ідея" М.С. Грушевського: історія та сучасність /О.Л. Копиленко – К.: Либідь, 1991. – 183 с.
8. Копиленко О.Л. Повернення М.С. Грушевського /О.Л. Копиленко. – К.: Вид-во "Знання", 1991 (Сер. 1: Час і суспільство, № 4). – 48 с.
9. Могильний Леонід Петрович. Сергій Єфремов у суспільно-політичному житті України: монографія/ Л.П. Могильний. – К.: ТОВ "ПанТот", 2011. – 296 с.
10. Лотоцький О. Сторінки минулого. У 3-х ч. / О. Лотоцький. – Варшава: УНІ, 1934. – Ч. 3.
11. Солдатенко В.Ф. Винниченко і Петлюра: політичні портрети революційної доби. /В.Ф. Солдатенко – К., Світосгляд, 2007. – 621с.
12. Винниченко В. Відродження нації (Історія української революції [марець 1917 р. - грудень 1919 р] Частина II. – Київ-Відень, 1920. – 328 с.
13. Шульженко Ф. П., Андрусяк Т. Г. Історія політичних і правових вчень. /Ф.П. Шульженко, Т.Г. Андрусяк – К.: Юрінком Інтер, 1999. – 300 с.
14. ЦДАГО України. – Ф. 57. – Оп. 2. – Спр. 119. – Арк. 31.
15. Винниченко В.К. Заповіт борцям за визволення /В. Винниченко. – К.: Вид. т-во "Криниця", 1991. – 128 с.

УДК 342.9:351.81

О.В. Дудник

**СПЕЦІАЛЬНІ МЕТОДИ ПРОФІЛАКТИКИ ДИТЯЧОГО
ДОРОЖНЬО-ТРАНСПОРТНОГО ТРАВМАТИЗМУ
ТА ЇХ ВИКОРИСТАННЯ НА ПРАКТИЦІ**

У статті аналізуються методи профілактики дитячого дорожньо-транспортного травматизму та проводиться порівняння нормативного забезпечення цієї діяльності. На основі аналізу запропоновано окремі напрями підвищення ефективності проведення профілактичних заходів спрямованих на зменшення кількості травмованих дітей.

Ключові слова: *дитячий дорожньо-транспортний травматизм, методи профілактики дитячого дорожньо-транспортного травматизму, категорії профілактичної роботи, фіксація дітей в автомобілі.*

В статье анализируются методы профилактики детского дорожно-транспортного травматизма и проводится сравнение нормативного обеспечения этой деятельности. На основе анализа предложено отдельные направления повышения эффективности проведения профилактических мероприятий направленных на уменьшение количества травмированных детей.

Ключевые слова: *детский дорожно-транспортный травматизм, методы профилактики детского дорожно-транспортного травматизма, категории профилактической работы, фиксация детей в автомобиле.*

In the article the methods of prophylactic of children's transport traumatism are analyzed and the legislative background of its activity are compared. At the